

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

МІЖВУЗІВСЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИУРОЧЕНА
ДНЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ
29 жовтня 2024 року

«СИЛА МОВИ:
ДУХ, ЗБРОЯ, ІНТЕЛЕКТ»

Ірина ФАРІОН

Львів 2024

«Сила мови: дух, зброя, інтелект»: збірник тез доповідей Міжвузівської наукової конференції, приуроченої Дню української писемності та мови курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів, м. Львів, 29 жовтня 2024 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2024. 174 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

- Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ** полковник служби цивільного захисту, кандидат історичних наук, доцент, начальник факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Ігор КОВАЛЬ** підполковник служби цивільного захисту, кандидат педагогічних наук, заступник начальника факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Лідія ВЕРБИЦЬКА** кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Ірина БАБІЙ** кандидат пед. наук, професор кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Тетяна БОТВИН** доктор філософії, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Тетяна КОНІВЦЬКА** кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Марина КУЛЬЧИЦЬКА** кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД
- Галина ХЛИПАВКА** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту ЛДУ БЖД

1. ДП «Редакція газ. «Голос України». Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. *Голос України - газета Верховної Ради України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045>
2. Мова і національна психологія. *Українська Народна Рада Прип'їння*. URL: <http://imounr.org.ua/mova-i-natsionalna-psyholohiya/>.
3. Прищепя Я. Українська мова опинилась серед найпопулярніших для вивчення у світі – Duolingo. URL: <https://suspilne.media/335872-ukrainska-mova-opinilas-ered-najpopularnisih-dla-vivcenna-u-sviti-duolingo/>
4. Як мови формують наші переконання та цінності. | TutorEng. *Tutor Eng*. URL: <https://tutoreng.com.ua/uk/yak-rizni-movi-vplivayut-na-nashi-perekonannia>.
Ukrinform. МІП: Мова ворожнечі - один із аспектів гібридної війни, який потребує врегулювання. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2273910-mip-mova-vorozneci-odin-iz-aspektiv-gibridnoi-vijni-akij-potrebue-vreguluvanna.html>

УДК 791.4:81

МОВА – ЦЕ КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СВІТУ І СЕБЕ В НЬОМУ: «ПЕРЕРОДЖЕННЯ» ЮРІЯ ІЛЛЕНКА

Максим ШМЕГА

*Тетяна КОНІВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Що ми знаємо про Юрія Герасимовича Ілленка? Вікіпедія нам каже, що це український кінооператор, кінорежисер та сценарист. Окрім цього, Юрій Ілленко був українським письменником, публіцистом та політиком... Проте от так про нього згадує Іван Драч: “Мене лихий поплутав зв’язатися з цим чоловіком... неймовірно сильна істота, яку ніби зарядили в гармату, щоб вистрілити на Місяць. ...цей чоловік дістає нам ту живу воду з тієї криниці і вже вічно буде діставати. Бо в нього більше розуму...”

більше таланту... більше відчайдушності... аніж у всіх нас спільно зв'язаних і зав'язаних...". Тож спробуймо більше дізнатися про людину, яка дістала ту "живу воду" і продовжує напувати спраглих тією "живою водою зі своєї криниці".

Його шлях до українства почався ще з дитинства, коли він був маленьким хлопчиком, бо саме тоді він відчув себе зовсім іншим, не лише на тлі того середовища, в якому він перебував, проблема полягала перед усім саме у мовному контексті. Певний період свого життя він жив та навчався в Москві. Юрій не міг вимовляти той звук, який в українській мові називають периферійною фонемою – звук "г". Через це він дуже страждав, його ображали та били в школі. Цей приклад показує приналежність до української культури і допомагає глибше усвідомити важливість мови як ключа до власної ідентичності. Мова є інструментом розуміння світу і себе, що пізніше відобразилося у його творчості та політичних поглядах.

А чи знали ви, що він народився 2 рази? Офіційна дата його народження – 18 липня (насправді він народився 9 травня), а у віці 28 років відбулося його друге народження – відбулося його повернення до самого себе, себто «переродження». Це відбулося під час роботи над фільмом "Тіні забутих предків". Як ми знаємо, початок його життя і кар'єри не був таким проукраїнським. Приїхавши на знімальний майданчик, на святу гуцульську землю, він сказав: "Здрасте!". На що Параджанов йому відповів: "Та ти яничар!", але здивувався, оскільки прізвище його було українське із суфіксом "-енко"? Ілленко прожив усе своє зростання в Москві і саме Параджанов приліпив йому слово "яничарин". "Московський яничарин знімає моє кіно!" – кричав Параджанов.

Крім того, Ілленко побачив на знімальному майданчику Івана Миколайчука, Івана Драча... Саме тоді, під час роботи над цим фільмом, він прийшов до тьми. Він комплексував, передусім, перед Миколайчуком, бо Іван Миколайчук – це українська культура з глибокими коренями. Він казав тоді, що основна його місія полягає в тому, щоб відростити цей корінь у собі... І все своє життя він його відрощував. Про це свідчать його вислови і фільми. В одному із найвідоміших фільмів "Криниця для спраглих"

розповідається про винищення української цивілізації і відчуження українців від української землі. Ілленко говорить: “Врятуймо мову – мова врятує нас”, “Врятуєте культуру – врятуєте мову – врятуєте державу”, адже держава держить всіх нас разом, а культура та мова об’єднує. Чим більше в нас спільностей – тим ми сильніші. Ірина Фаріон доповнила цю думку і сказала: “Держава не може триматися на бізнесі та на економіці, якщо у ній живуть одні “яничари”. Тож “роз’яничарюймося”, поки не стало надто пізно”.

Мовознавиця Ірина Фаріон зазначає, що великий Майстер промовляє про духові цінності, про мову «як єдиний гарант незалежності держави», про національну ідею «як національне державотворення», про культуру, що, «власне, і є безсмертям нації», про те, що “треба убити яничара в собі” [3, с. 6]. Багатогранний світ митця авторка подає крізь призму дібраних згустків його гострого мислення, пристрасних почуттів та непередбачених образів у книзі Ірини Фаріон “Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для спраглих”. Велика мовознавиця захоплювалася цією особистістю та збрала в одну книгу афоризми та сентенції, які надзвичайно актуальні і на сьогодні: “Людину створила не праця, як стверджував ідеолог комунізму (один із тих, один із тих хто бачив привид на власні очі), а мова” [3, с. 72]. “Державна мова — єдиний гарант незалежності держави!” [3, с. 83]. “Що означає словосполучення «друга державна мова»? Воно означає, що ніби існує на цьому терені друга держава, — і не менше. Паралельна держава. Російськомовна держава. Тіньова держава, якій ніби належить лівова частка економіки, мови, культури, історії, території, віри, сумління і нещастя корінної нації. Проте таке явище в історії має більш виразну і бездоганну дефініцію — окупація” [3, с. 84]. “Саме мовлення, а не мова визначає того, хто говорить, і того, хто сприймає сказане” [3, с. 74]. “...Ліквідуйте мову – оніміє і вмере національна культура – нація неминуче зникне” [3, с. 77].

Ці думки підкреслюють важливість мови як основоположного елементу людської сутності. Одним із ключових висловів є твердження, що саме мова, а не праця є тим, що формує людину. Це наголошує на важливості мови у формуванні національної свідомості ідентичності та культури, що особливо актуально в сучасному контексті боротьби за збереження національних цінностей та мови.

Юрій Герасимович ще в 2005 році в книзі “За українську Україну” написав “Прийшов час «замочить в сортирі” і найбільшого ворога російськомовної імперії – українську мову, бо імперія знає, що вона все ще існує як імперія, доки існує її мовний монолітний руськоязичний простір, хоча й розвалився політичний інформаційний “моноліт” СРСР” [2, с. 31]. Ще тоді він передбачив небезпеку мовної асиміляції, яку російська імперія використовувала для збереження свого впливу. Він чітко розумів, що мовний простір імперії був одним із головних інструментів її впливу, і його руйнація могла привести до втрати імперської могутності. Таким чином, Ілленко попереджав, що незнання української мови та її нехтування веде до духовної втрати і залежності, а збереження й розвиток мови – це не лише питання культури, а й національної безпеки та суверенітету.

Неможливо не згадати ще одну книгу, точніше роман-автопортрет Ілленка. “Юрко Ілленко – Апостолові Петру. Автопортрет альтер его (себе іншого). Роман-хараман в одній книзі” – саме так означив уславлений автор свою книгу перед тим, як одійти у вічність. Це не лише межово відвертий портрет митця на тлі епохи, це ще й жорстока розповідь про українство і малоросійство, любов і ненависть, пам’ять і безпам’ятство [1].

Наведемо окремі думки про мову автора і його переродження дуже різних людей з промов, які вони виголошували на презентації. Іван Драч так написав про Ілленкову “джерельну воду»: “Такої книжки в українській літературі не було. І не буде. Мусила вирости людина і пройти від московської шпани до київського бомонду, бути яничаром – і роз’яничаритись, ковтнути баюри космополітичного багна і вийти до найчистіших джерел – вода, аж ломить зуби. Джерельна вода Юрія Ілленка”. “.... Це розкішний текст, написаний українською мовою... І Юрій Ілленко мав величезну хоробрість писати всю цю книжку від імені московського яничарина», – Богдан Жолдак про “роз’яничарення» Ілленка. “Ця книга – це тріумф людини, яка все своє життя сприймала виключно як боротьбу... Не як пригніченого раба, не як людину, яка скаржиться, що їй не дають розмовляти рідною мовою, а як людину-борця, яка плювати хотіла на все, що їй заважає,

говорить те, що вона думає, і бореться все своє життя”, – згадує свого батька молодший син Андрій Ілленко. Василь Портяк про мову Ілленка: “Мене вразила мова. Колись, коли я слухав цього чоловіка, я бачив, що він геніальний. Я чув його ескапади, але все це було російською. Потім сталося інакше, він повернувся до своєї мови. Це нормально. Він про це пише відверто” [1].

Також про мову геніальної людини пише Ірина Фаріон: “Скажіть мені, скільки ходять по цій землі поліфонійних людей? Мало! А Ілленко ходить! Кого мова любить, того вона робить великим. Мова закохалася в Ілленка і почала говорити ним так, що не хочеться брати інших книжок до рук... Магія слова народжується з великого сюрреалістичного мовчання... і тоді з того сюрреалістичного мовчання здіймається такий вулкан слова... вулкан ідеї... вулкан свободи... вулкан сили... вулкан зухвальства... і вулкан молодості, яка не має меж... бо Ілленкове розуміння часу не лінійне... а точкове... молодість та точка, з якої наша культура завжди буде починатися...” [1].

Ілленко до кінця вірив у повернення України до самої себе. Не європейської України, а української України, не радянської України, а української України! Ілленко казав, що інформаційний простір України – це єдиний простір у світі, де гарцує своєю мовою окупант. Під маркою “какая різниця” знищується мораль у найглибшому контексті цього речення. Можна трактувати цей вислів як критику ідеї байдужості або невимогливого ставлення до культурних і мовних питань, яке прикривається нібито вольовими цінностями, але насправді це веде до руйнування моральних основ суспільства. З мовної точки зору, фраза “какая різниця” часто використовується як виправдання для зневажання важливості мови, національних особливостей або культурної ідентичності. Це може створювати уявлення, що всі мови чи культури рівнозначні й немає сенсу підтримувати свою національну ідентичність через мову. Такий підхід, насправді, є руйнівним, оскільки нехтування рідною мовою призводить до її занепаду, втрати культурної спадщини та ідентичності. Відмова від захисту і плекання рідної мови та культури під гаслом “неважливо, якою мовою ми говоримо” знищує моральні засади, на яких тримається національна єдність та самобутність.

“Якою мовою писати останні слова? Спочатку було Слово. Слово буде в кінці. Якою мовою буде слово в кінці? Рідну мову я

вже не знав. Я вже був не спроможний написати передсмертну записку рідною мовою. По-москальськи я вмирати не стану. Ось кого треба вбити – яничара в собі” [3, с. 83]. Його життя – це наша смуга злітання. Його відхід – це наше утвердження його ідеалів. Його фільми, малюнки, сценарії, тексти – це найнадійніше творення України для українців. Отож, “жити, коли вже все, кисень перекрыто” [3, с. 9].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілленко Ю. “Юрко Ілленко – Апостолові Петру”. Тернопіль. 2011. 1015 с.
2. Ілленко Ю. “За українську Україну : Відкритий лист українцям”. Київ: АРАТТА. МАУП. 2005. 240 с.
3. Фаріон І. “Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для Спраглих”. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2010. 160 с.

УДК 81-11

«ЗНАННЯ, ЩО ЗАВЖДИ ВЕДУТЬ ДО ПЕРЕМОГИ» – ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ГЕН УКРАЇНЦІВ»

Тетяна КРАВЧЕНКО

Науковий керівник – Тетяна КОНИВІЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Наш проєкт покликаний озброювати знаннями, що завжди ведуть до перемоги», – так охарактеризувала свій просвітницько-пізнавальний проєкт Ірина Фаріон. Видатні винахідники, меценати, відомі письменники та геніальні композитори, учасники визвольних змагань – від УСС, до бійців Української Галицької Армії, УПА та героїв сучасної російсько-української війни – усіх їх об’єднав авторський проєкт Ірини Фаріон «Ген українців». Це про злети і падіння, перемоги і поразки, вірність і зраду.

Інтелектуально-просвітницька праця твориться в тиші розумом, серцем і душею, про яку найкраще висловився Григорій Сковорода: «Душа – це те, що робить траву травою, ліс – лісом,

Наталія ІВАНИШИН

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....97

Марія КОХАН

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ
ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ.....100

Оксана ГАТАЛА

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ.....105

Глона КАРАВЕЦЬ

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННИХ
КОНФЛІКТІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ
.....108

Богдана НАДОЛІШНЯ

ЗВЕРТАННЯ В КОЛІСАНКАХ ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ УКРАЇНЦІВ.....112

Максим ОСІПОВ

МОВА ЯК СПОСІБ СВІТОБАЧЕННЯ.....116

Назарій РОЮК

ЕМОЦІЙНА І ПСИХОЛОГІЧНА СИЛА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ВІД
ОСОБИСТОГО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ.....119

Максим ШМЕГА

МОВА – ЦЕ КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СВІТУ І СЕБЕ В НЬОМУ:
ПЕРЕРОДЖЕННЯ ЮРІЯ ІЛЛЄНКА.....123

Тетяна КРАВЧЕНКО

«ЗНАННЯ, ЩО ЗАВЖДИ ВЕДУТЬ ДО ПЕРЕМОГИ» -
ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ГЕН УКРАЇНЦІВ».....128

Соломія ПОДОБІНСЬКА

РОЛЬ МОВИ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....132